

BEFEKTETÉS A TUDATFORMÁLÁSBA – AVAGY LEHET-E EGY ÓVODÁS KÖRNYEZETTUDATOS?

SZÚCS KRISZTINA¹

Összefoglalás

Az ENSZ tagországok képviselői a 2005 – 2015 közötti tíz esztendő időszakot a Környezeti Nevelés Évtizedének tekintik. Ehhez igazodva a hazai fenntarthatósági stratégia részeként megjelenik a környezeti nevelés minden célcsoportra kiterjedő közvetítése.² Az Európalánta Egyesület a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület szakmai közreműködésével létrejött „Bábozd zöldre az Otthonod” - Óvodai Környezeti Nevelés Program szorosan illeszkedik a „fenntarthatóság pedagógiája” fogalomkörhöz. Célja a felnövekvő generációk minél korábbi elérése, hiszen a környezettel kapcsolatos értékrendszer kialakítása szempontjából az óvodáskor az ideális és fontos szakasza az ember életének.³ A hatásosságvizsgálat eredményeit elemezve bizonyításra került, hogy a program jelentősen érzékenyítette és tudatosította a célcsoportokat..

Kulcsszavak

iskoláskor előtti környezeti nevelés, tudatformálás, fenntarthatóságra, alternatív pedagógia, érzékenyítés

Summary

United Nations declared the period of 2005 – 2015 as the „Decade of Environmental Education”. To support this initiative the Hungarian Sustainability Strategy incorporated the concept of environmental education aiming all age groups. The Európalánta Assotiation together with the Hungarian Environmental Education Assotiation launched the „Puppets for future – Greening your home!” pre-school environmental education program aiming to reach the next generation in early childhood. This age group is particularly open and sensitive to incorporate the fundamental sustainability and environmental values. We have demonstrated that the program significantly improves awareness and sensibilise the target groups.

Keywords

Pre-school environmental education, raise consciousness, sustainability, learn by playing

---

¹ PhD hallgató, Pannon Egyetem , e-mail: szucskrisztina@europalanta.hu

² Dr. Havas Péter: A helyi környezeti nevelési program és a tanulás fejlesztése (2006)

³ Dr. Victor András – Vásárhelyi Tamás: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (1998)

A környezeti nevelés pedagógiája

A fenntarthatóság pedagógiája és a környezeti nevelés több területen kapcsolódik. Világszerte a környezeti nevelés gyakorlata és fogalma alakult ki korábban, és csak fokozatosan válik a fenntarthatóság pedagógiai rendszerének részévé. A vállalati környezetvédelem és a lakossági környezettudatosság furcsa módon előbb „a kánon” részévé vált, mint az elsőfokú környezeti nevelés (Winter-Tóth 1997, Tóth 2001, 2004). A környezeti nevelés fogalmi tisztázására irányuló oktatáskutatási erőfeszítések világszerte és hazánkban is összekapcsolódtak a környezetvédelem ügyének és társadalmi-politikai jelentőségének felértékelődésével. Ez azért is fontos, mert az oktatás pozitív externális hatását a környezeti állapot alakulására több vizsgálat is igazolja (Szigeti, 2004).

Az Egyesült Nemzetek Szervezete és azon belül az UNESCO globális környezeti érdekeket megfogalmazó és védelmet sürgető aktivitása a 20. század utolsó harmadában fokozódott. Az 1972-es stockholmi ENSZ-konferenciát követő állomás az 1975-ös Belgrádi Környezeti Nevelési Műhely volt, amely egyértelműen a környezeti nevelés fogalmát határozta meg, és konszenzust alakított ki arról, hogy e területen a tudatosság, az ismeretek, az attitűdök, a készségek és a személyes részvétel döntő jelentőségű, rendszerbe foglalható elemek. A kompetencia-alapú vizsgálat számos – a hazai oktatási rendszert érintő – tanulmány alapját képezi. Borzán A. (2010) felsőoktatási rendszert érintő elemzésében az egyéb ismeretek, képességek és készségek részletesebb vizsgálatával az önállóságot, a megbízhatóságot, a kapcsolattartó-képességet és az alkalmazkodó-képességet emelték ki legtöbbször a megkérdezett hallgatók. A környezeti nevelés máig meghatározó dokumentuma a *Tbiliszi Nyilatkozat*⁴, amely 1977-ban rögzítette a környezeti nevelés célját, területeit és módszereit. A tbiliszi dokumentum évtizedekre előre segítette meghatározni a környezeti nevelés tartalmát, célcsoportjait, módszereit, taxonómiai bázisát, értéktartalmát és főbb területeit.

A polgári környezetkultúra egyben az *attitűdök és a magatartás változtatását, az életviteli szokások módosulását* is jelenti. Az egészségtudatosság és annak holisztikus értelmezése a wellness hasonló módon generálnak jelentős változást a fogyasztói magatartás és preferenciarendszer egészében. Hazai kutatás igazolja, hogy ezen trendek, tendenciák valós tartalmának megismertetése, azaz az edukáció létfontosságú abban, hogy hatásukat pozitívan ki tudják fejteni a fogyasztók életvitelében. (Fodor et al., 2013.) A fenntarthatóság pedagógiájának európai erősödése elsősorban a hálózatok fejlesztésétől, a pozitív és eredményes példák terjesztésétől, a pedagógusok szakmai fejlesztésének támogatásától és az oktatáspolitikai döntésektől függ. A fenntartható fejlődést képviselő közgazdászok, politikusok, ökológusok és társadalomkutatók, fejlesztők szoros munkakapcsolatba kell hogy kerüljenek a környezeti nevelési szakemberekkel. A helyi közösségek és a társadalom civil csoportjai⁵ gyorsító és támogató erőt fejtenek ki a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlati megvalósítása érdekében. Azért, hogy mindez a gyakorlatban is megvalósulásra kerülhessen, az Egyesült Nemzetek Szervezete 2002. december 20-án a *2005–2015 közötti évtizedet a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének*⁶ nyilvánította. A nemzetközi közösség egy teljes évtizedet szán annak a célnak az elérésre, hogy az oktatás minden szintjét és formáját áthassák a fenntarthatóság alapelvei.⁷ Az évtized keretében a páneurópai régióban az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) az UNESCO-val együttműködve megalkotta és elfogadta „A tanulás a fenntartható fejlődés érdekében” stratégiát a régió számára. A stratégia célja, hogy a

⁴ Tbilisi Declaration, European Commission (1977)

⁵ Fontos lenne a társadalmi felelősségvállalás és részvétel elvének (Reisinger 2012; 2013) megismertetése már az óvodások körében is

⁶ Decade for Education of Sustainability, United Nations General Assembly (2002)

⁷ Varga A: Tanulás a fenntarthatóságért (2006)

fenntarthatóság elvei, céljai, módszerei, az ezzel kapcsolatos értékek jelenjenek meg életünk minden színterén, az iskolában, munkahelyen, otthon és a különböző közösségekben.

Ezeknek az alapelveknek megfelelően kell a magyar társadalmi közegben is a lehető leghatékonyabb eszközöket kiválasztani a fenntarthatósági üzenetek oktatási – szemléletformálási közegben való érvényesítésére. A nemzetközi célokat országos szintre bontva a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiának⁸ a társadalom jólétét – a jelen és a jövő nemzedékek jólétének elérését, illetve folyamatos biztosítását – kell szolgálnia.

Környezeti nevelés pedagógiája Magyarországon

A magyarországi környezeti nevelést a közoktatási intézményekre érvényes törvények és országos dokumentumok szabályozzák.⁹ A Kormány 243/2003. számú rendeletével hatályba lépett új Nemzeti Alaptanterv (NAT) értelmében a környezeti nevelés, a közoktatás kiemelt fejlesztési feladata, melynek az iskolai oktatás valamennyi elemét át kell hatnia, elő kell segítenie a tantárgyközi kapcsolatok erősítését, a tanítás-tanulás szemléleti egységét, a tanulók személyiségének fejlődését.

Az iskoláskor előtti környezeti nevelést meghatározó kormányzati dokumentumok között a legfontosabb az *Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja*. Az Alapprogram 137/1996. (VIII. 28.) Korm. Rendelet alatt került kiadásra, majd az évek során számos alkalommal módosításra került. Az Óvodai nevelés országos alapprogramja megteremtette az országban a differenciálódó óvodai nevelés törvényi alapjait. Az intézmények az országos dokumentumra támaszkodva hozták létre a saját óvodai nevelési programjaikat. Az alapprogram tág keretei lehetőséget teremtettek arra, hogy minden 3-6-7 éves gyermeknek megfelelő nevelési irányzat kimunkálásra és megvalósításra kerülhessen.¹⁰

Zöldebbek-e a Zöld Óvodák?

A Zöld Óvoda Program a KvVM (Környezetvédelmi- és Vízügyi Minisztérium) innovációs kutató-fejlesztő munkája során alakult ki, mely tartalmazza a Zöld Óvoda kritériumrendszerét, a Zöld Óvoda Hálózat tartalmi működési rendjét és indikátorrendszerét, a pályázati úton történő hálózatbővítést és fejlesztést, a nemzetközi és hazai kapcsolati rendszer szélesítését. A Zöld Óvoda Programmal megkezdődött az iskoláskor előtti intézmények zöldítése, ezzel az óvodák minőségbiztosítási elvek szerinti nevelő munkájának lehetővé tétele. Minden óvodában feladat a környezeti nevelés. Kiemelten fontos, hogy az óvodás korosztály sajátos, korcsoportjának, fejlettségének megfelelő módszerekkel és eszközökkel, valamint élményekre és tapasztalatokra épített tanulási környezet kialakításával, környezeti nevelésben részesüljön. A környezeti nevelési fókuszú óvodák köre Magyarországon egyenlőre igen szűk, országosan nem sokkal több, mint 100 óvoda nyerte el a Zöld Óvoda címet, ami néhány százalékos az összes óvodát tekintve.

Ha a Zöld és Nem Zöld óvodák összehasonlítására kerül sor a várakozásoknak megfelelően a kutatási eredmények¹¹ alapján a zöld óvodákban fontosabbnak tartják a környezeti nevelést és a külső világ tevékeny megismerését. Ezek az intézmények nagyobb mértékben támaszkodnak saját erejükre, a civil szféra forrásaira és egyéb forrásokra. A nem zöld óvodák ellenben nagyobb mértékben támaszkodnak a fenntartói segítségre. A jelenség hátterében az egyik ok a zöld óvodák nagyobb forráskereső képessége, a helyi társadalommal, a civil szférával való szorosabb együttműködése, mely szorosan illeszkedik filozófiájukhoz. A

⁸ Dr. Victor A – Vásárhelyi T: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (1998)

⁹ Havas P: A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata *Új Pedagógiai Szemle* 1: 12-25. (2004)

¹⁰ Varga A: A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai. PhD értekezés Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest (2004)

¹¹ Horvath H/ Varga/Villányi: Környezeti nevelés jellemzői a helyi óvodai nevelési programokban és a gyakorlati nevelőmunkában, www.korlanc.hu/download/kornyov.hu (utoljára megtekintve 2010-06-25)

másik ok az, hogy a fenntartók még ma is sok helyen nem kellő mértékben kezelik az óvodában a környezeti nevelést támogató nevelési területként, ennek sajnos több esetben is a finanszírozási források elégtelen volta az oka (Csiszárík-Kocsir – Fodor, 2010), ami sajnos nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi szinten is probléma (Csiszárík-Kocsir – Medve, 2009).

Program	“zöldek”(%)	“nem zöldek”(%)	szignifikancia
Erdei óvoda	41	19	p<0,002
Komposztálás	33	13	p<0,002
Szelektív hulladékgyűjtés	32	13	p<0,004
Kézműves tevékenységek	91	81	p<0,060(tendencia)

1. táblázat: Az óvodai élet tevékenységeivel kapcsolatos különbségek

Továbbképzés területe	“zöldek” hány kollégája vett részt	“nem zöldek” hány kollégája vett részt	Szignifikancia
Egészséges életmód	2,22	1,70	p<0.02
Hagyományörzés	1,21	2,03	p<0.05
Külső világ	2,15	1,14	p<0.10 (tendencia)
Környezeti nevelés	2,43	1,15	p<0.03

2. táblázat: A továbbképzéseken való részvétellel kapcsolatos különbségek

Összefoglalva a környezeti nevelés hazai körképe megfelelő irodalmi háttérrel, de kevés gyakorlati kezdeményezéssel tarkított. Szükséges és hiánypótló volt egy olyan országos szintű óvodai program kidolgozása, amely kreatív eszközökkel és támogató programokkal segíti a pedagógusok munkáját: így született meg a *Bábozd Zöldre az otthonod!* környezeti nevelési program. A programba integrálni kellett a pedagógusok környezeti ismereteit bővítő továbbképzést is, amely multiplikátorhatással bír a program közép- és hosszútávú fenntartása során. A programot megfelelő szinten illeszteni kellett a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiához és a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP) rész céljaihoz az alábbiak szerint (3. táblázat):

Érintett KEOP részcélok	Érintett KEOP területek	A projekt célkitűzései a gyermek (4-7 éves) korcsoportban
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(D) Pihenés/Szabadidő A mindennapi környezetünk tisztelete végső soron a környezeti erőforrásokkal való takarékos bánásmódot, ill. a terhelések csökkentését jelenti.	<ul style="list-style-type: none"> Életmódjában, szokásaiban és viselkedésmódjában jelenjen meg a környezetre való érzékenység Ismerje fel és tisztelje a természeti értékeket Legyen tudatában az élő és élettelen környezeti tényezők közötti alapvető összefüggéseknek
		<ul style="list-style-type: none"> Ismerje meg a víz, levegő és az élőlények közötti kapcsolatot
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(D) Pihenés/Szabadidő	<ul style="list-style-type: none"> Legyen ismerete a közlekedés környezetbarát módjairól
		<ul style="list-style-type: none"> Legyen tudatában a szelektív hulladékgyűjtés lehetőségének Legyen ismerete a hulladék másodnyersanyagként való használatáról
(a) a társadalom és a környezet harmonikus viszonyának bemutatása	(C) Mobilitás A környezetbarát közlekedési módok elterjedése.	<ul style="list-style-type: none"> Találja meg a hulladékkal való felelős viselkedés lehetőségeit

3. táblázat: A projekt célkitűzéseinek illeszkedése a KEOP részcélokhoz¹²

¹² KEOP - 2009 - 6.1.0/B - A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés) (www.nfu.hu: Utolsó látogatás 2014.05.01)

A projekt hatásosságának mérése

A program célcsoportjaink tehát az óvodáskorúak, illetve az ő lelki, szellemi fejlődésükben aktívan résztvevő felnőttek, az óvodai pedagógusok. A 2010/2012 tanévben lebonyolításra kerülő rendezvénysorozat során 10 város 20 óvodájában közel 3500 kisgyermeknek és 150 pedagógusnak került továbbításra a fenntarthatóság üzenete és a hosszú távú cél valóban a jövő generáció környezettudatos viselkedésének elérése. A hatástanulmányok szignifikáns változást indikálnak a program résztvevői körében mint az óvodás, mint a pedagógus célcsoportban ami bizakodásra ad okot: egyre több innovatív és hatékony eszköz jelenik meg a környezeti nevelésben egy élhetőbb jövőért.

Az pályázati keretek valamennyi esetben előírja, hogy a létrejövő szellemi termékek, értékek hosszú távon is elérhetőek legyenek. Erre természetesen azért is szükség van, mert a társadalmi folyamatok változásait évek során lehet követni. A program összeállítása során ezen felül arra is törekedtünk, hogy annak hatásosságát lehetőleg a megfelelő eszközökkel, a megfelelő időben mérjük. Ennek megfelelően állítottuk össze szakértők segítségével a projekt hatásosságvizsgálatát, amelyből érdemes következtetéseket levonni az értékeléshez és a megfelelő fejlesztési irányok kijelöléséhez. A projekt hatásosságának mérését egyrészt az elsődleges óvodás célcsoporton, azaz a projekt során aktívan elért közel 2000 gyermek, illetve a másodlagos célcsoportként mintegy 150 óvónőnél végeztük – vizsgálva ismeretszintjük növekedését és attitűdváltozásukat. A következőkben ennek kivonatos értékelését és a következtetéseket ismertetem.

Óvónői képzések hatásossága

Az óvónő-képzések előtt kérdőíves felmérést végeztünk a képzésen résztvevő óvónők teljes körében (n=150), hogy megismerjük a környezettudatos magatartás iránti elkötelezettségüket és tudásszintjüket. A hatásosságmérés az elsajátított ismeretekre és a beépült attitűdökre egyaránt kiterjedt. A kérdőívek kitöltése anonim volt, ami csökkenthette a kapott adatok hitelességét és biztosságát, ugyanakkor szabadabb és őszintébb válaszadásra adott lehetőséget. A kapott eredményeket kielemeztük, majd összevetettük a képzés után egy hónappal elvégzett, azonos személyeknek azonos kérdéseket tartalmazó felmérés eredményeivel. A kérdőív az alábbi témaköröket vizsgálta:

Ismeretek, amelyekre a belépő és kilépő kérdőívben rákérdeztünk:

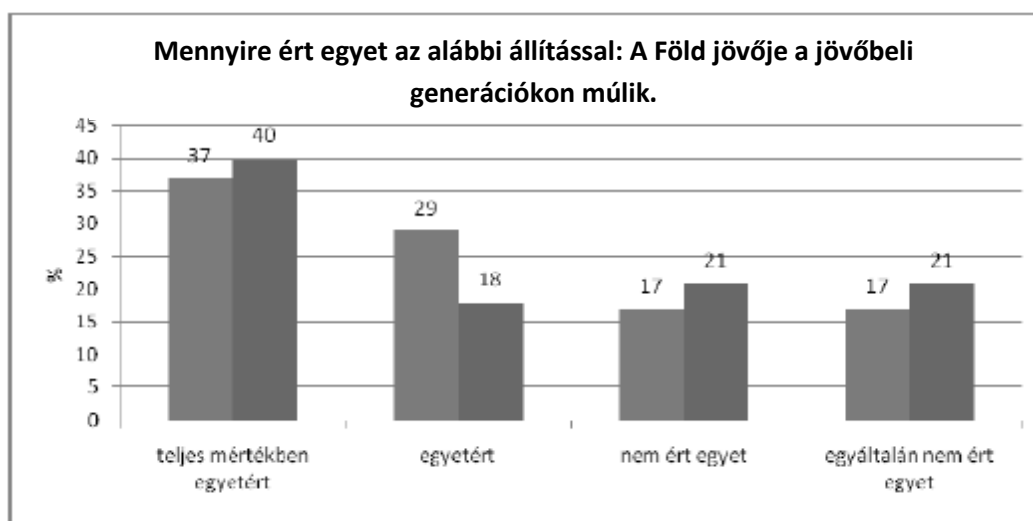
- Környezeti problémák súlyosság szerinti sorrendje a világban.
- Környezeti problémák súlyosság szerinti sorrendje Magyarországon.
- Kik illetékesek valamely környezeti probléma megoldásában?
- Hazánk (lakóhelyünk) környezeti állapotának jellemzése.
- Mely forrásokból származnak környezeti ismeretei?
- Konkrét környezeti problémákra vonatkozó tények, adatok ismerete.
- Saját családjára vonatkozó fogyasztási és környezetterhelési adatok.
- Az ökológiai lábnyom értelmezése és adatai.

Attitűdök, amelyeknek változására a belépő és kilépő kérdőívben rákérdeztünk:

- Vásárlási prioritások.
- Fogyasztási szokások.
- Anyag-és energia-takarékossági elhatározások, törekvések.
- Mások meggyőzésére irányuló szándékok és érvrendszer.
- Környezetkárosító cselekedetek megítélése.

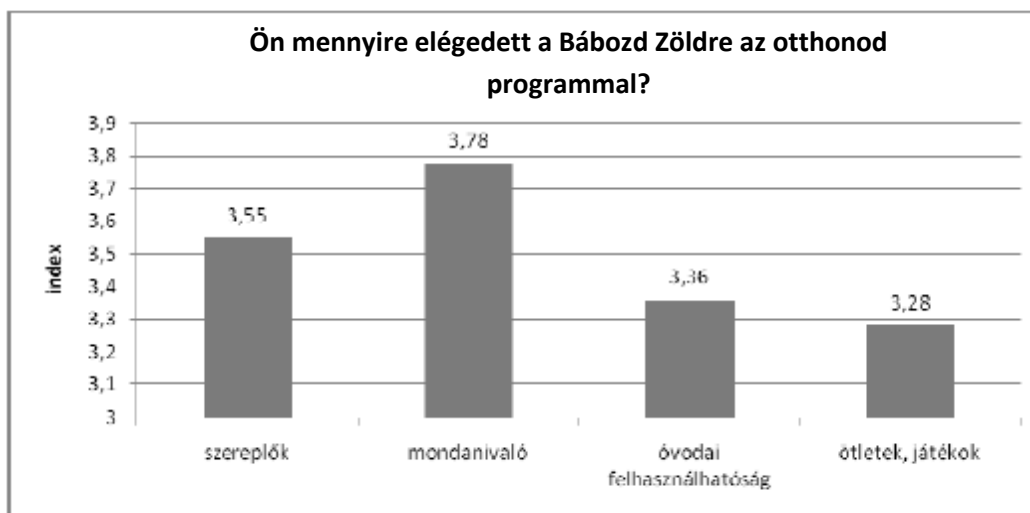
- Környezetkárosító cselekedetekre való reagálási módok értékelése.
- Életmód-értékek rangsorolása.
- Gyerekek szemléletének megváltoztatására irányuló szándékok.
- Gyerekek szemléletének megváltoztatására alkalmasnak tartott módszerek.
- Likert-skála jellegű kérdések: mivel mennyire ért egyet?
- Milyen „fogadalmat” tett magában a képzés hatására?
- Döntési helyzetben mely környezeti problémák kezelésének adna elsőbbséget?
- Mi a véleménye a szelektív hulladékgyűjtés adott településen való helyzetéről?

Az projekt folyamán a részt vevő 20 óvodából összesen 150 óvónő vett részt az együtt-tanulási alkalmakon, ahol előadás és interaktív formában egyaránt megismerkedhettek a környezettudatosság és a környezeti nevelés témaköreivel, és a „Mimó és Csipek” mese óvodai alkalmazhatóságával. A résztvevő pedagógusok véleményét két alkalommal kérdeztük meg, először közvetlenül az együtt-tanulási alkalmak megkezdése előtt, másodszor pedig kb. egy hónappal később az óvodai bábelőadásokat megelőzően. A felmérés eredményeiből látható, hogy az együtt-tanulás hatására hogyan tolodott el a hangsúly egyértelműen az egyéni cselekvés és felelősség felismerése felé. Jelentősen növekedett azok aránya, akik az ökológiai lábnyom fogalmára pontos definíciót tudtak adni az első és a második megkérdezés idején. Növekedett azok aránya (2. ábra), akik a felelősséget egyértelműen a jelenlegi generációknak tulajdonítják.

1. ábra: Az óvónők véleménye az egyéni felelőségről

Az óvónők az együtt-tanulás hatására már kevésbé kizárólag a szülők feladatának tekintik a szemléletformálást, azaz saját maguk felelősségét nagyobbban látják ezen a területen. Az óvónők négy fő területet tartanak a legfontosabbnak az óvodai környezeti nevelés során: a személyes példamutatást, a játékos foglalkozásokat, a gyakorlati tevékenységeket és a kirándulásokat.

2. ábra: Az óvónők elégedettsége a programmal

A résztvevő óvónők összességében nagyon elégedettek mind az óvónőképzési alkalmakkal, mind a „Mimó és Csipek” mesével. Az előadók és a környezettudatosságról szóló előadás kapták a legmagasabb értékelést. A Mimó és Csipek mesével kapcsolatban szintén magas elégedettségi mutatók születtek a válaszok összesítése során. Az óvónők kiemelkedően elégedettek a mese mondanivalójával és szereplőivel. A legtöbben hasznosnak és élményszerűnek találták az óvodai rendezvényeket, különösen a gyerekek aktív bevonását. Ahogyan az a 4. ábrán látható, az óvónők fejlesztési területként az ötleteket és a játékokat jelölték meg. Az óvónők számára a legfontosabb az, hogy olyan gyakorlati tudást kapjanak, amelyet alkalmazni tudnak munkájuk során. Elsősorban ötleteket, játékokat, gyakorlati tanácsokat és módszereket vártak a programtól, valamint hiányolták annak természetközeli alkalmazhatóságát. A fejlesztési területek kidolgozása során ezeket az információkat is figyelembe vettük, így ennek megfelelően alakultak a későbbi projektek.

Óvodai rendezvények és eszközök hatásossága

Az óvodai rendezvényeket követően elsősorban az óvodások attitűdváltozását mértük egy véletlenszerűen kiválasztott óvoda fókuszcsoportjában. Életkorukból adódóan a gyerekek nem kérdőívet töltenek ki, hanem az úgynevezett piaget-i klinikai vizsgálatot alkalmazzuk. Ez a kvalitatív módszer a legalkalmasabb, ha a kutató az óvodás gyerekek kognitív működésének egy szeletét kívánja feltárni. 2-2 óvodában a rendezvények előtt és után önkéntes alapon bevonunk 8 gyermeket (figyelve az arányos nemi eloszlásra), akikkel a bábos rendezvények után a módszernek megfelelő fókuszcsoportos beszélgetést végeztünk. A beszélgetések során kérdéseket tettünk fel a mindennapi életükben lezajló környezettudatos viselkedést igénylő helyzetekről, és a választás motivációjáról. Mivel a projekt előtt és után is ugyanazon gyermekekkel beszélgetünk, összehasonlítható, hogy elértük-e a kívánt attitűdváltozást.¹³

A beszélgetések során kiderült, hogy a gyerekek részletesen emlékeznek a bábelőadás szereplőire, cselekményére és mondanivalójára. Azok az összefüggések, amelyek az első fókuszcsoport során még nem kristályosodtak ki teljesen a gyerekek fejében, a bábelőadások és a foglalkozások hatására rendszerbe szerveződtek és világos összefüggésekké alakultak. Ez

¹³ Balogi Anna: Az Európalánta Egyesület „Bábosd Zöldre az Otthonod” Óvodai Környezeti Nevelés Programjának hatásvizsgálata (2012)

leginkább a memóriajáték során derült ki, ahol az első alkalmakhoz képest a gyerekek rávezetés nélkül, maguktól sorolták az összefüggéseket.

- „*És azt tudjátok, hogy miért kell különválogatni a szemetet?*”

- *Azért hogy újra lehessen hasznosítani. Kupacs a süni is így csinálta!*

- *Mit lehet a papírból csinálni?- Újrapapírt, pizzatartót.*

- *És mit lehet a műanyagokból csinálni?- Újraműanyag palackot, kocsikat, vagy játékokat.”*

Kommunikációs kampány hatásossága

A programhoz tartozó kommunikációs kampány hatásosságát a médiamegjelenések összegzésével ellenőriztük. A kampány ideje alatt öt alkalommal szerepeltünk televízióban, főként a közszolgálati adókban (MTV, Duna TV) jelent meg a kampány, de például a Hir TV-be is eljutottunk. Szeptember 1-től hat országos lefedettségű rádió invitálta Mimót és Csipeket műsorába, többek között a Klubrádióban, a Neo FM-ben és a Class FM legnépszerűbb adásában, a Morning Showban kapott szereplési lehetőséget. 2011 szeptembere és 2012 februárja között 22 online és 8 nyomtatott sajtóbeli megjelenést sikerült elérni. A nyomtatott sajtóban többek között a Népszabadság, a MetroPol, a Pesti Műsor, a Magyar Narancs és a Marie Claire hasábjain jelent meg a kampánnyal kapcsolatos hír vagy tudósítás. Az elérések számát úgy összegeztük, hogy a médiumok elérési sávjának alsó határát adtuk össze, ezzel közelítve az olvasottságot, nézettséget és hallgatottságot. Ez alapján a Mimó és Csipek sajtómegjelenéseivel a passzív rövid távú elérések száma 4.604.200 volt, ami azt jelenti, hogy üzeneteinkkel az ország közel felét elértük.

Fejlesztési lehetőségek

Összefoglalva a program tehát elérte eredetileg kitűzött céljait, de mindenképpen érdemes a részletes eredmények ismeretében azon elgondolkodni, milyen irányban is fejleszthető tovább? Bemenetként felhasználtuk az óvónői célcsoport hatásosságmérés során közölt üzeneteit és összevetettük az Egyesület hosszú távú stratégiai terveivel, valamint a szakértők javaslataival. Ennek eredményeképpen két fejlesztési irány bontakozott ki:

- egyrészt az óvónői segédanyagok további részletes kidolgozása még több játékkal és konkrét ötlettel;
- másrészt a természetközeli nevelési lehetőségek fejlesztése.

A hiányosságokat a projektmenedzsment szemlélet szerint a lezárást követően az új projektek fejlesztési szakaszába kell integrálni, így a program további működtetésére sem kerülhetett sor enélkül. A program lezárása után tehát, újabb pályázati források segítségével mindkét fejlesztési terület kidolgozásra került.

A KMOP pályázati rendszer keretében valósult meg az óvónői segédanyagok részletes gyűjteménye: a *Zöld Játéktár*” (4. ábra). Ez a hatékonyabb tanulást lehetővé tevő távoktatási anyag az óvónők igényei szerint állt össze, figyelembe vettünk valamennyi beérkező üzenetet és a hatásosságmérés részletes eredményeit. Az ismeretbővítő, és a program alapelemeit ismertető óvónőképzést követően az óvodapedagógusok számára interneten elérhető interaktív, multimédiás digitális oktatási segédlet segíti a hallottak integrálását. A Jeles Napok ünnepköréhez kapcsolódó kiadvány számos ötletet tartalmaz az eszközök használatára.

A tananyag használata során lehetőség van a környezeti nevelési szakértővel való kapcsolatfelvételre - tutorálás, tehát online üzenetküldés formájában a honlapon keresztül. A tananyaggal kapcsolatosan felmerülő kérdések így rövidtávon megválaszolásra kerülnek, ezáltal is hatékonyabbá téve a tanulást. Az elkészült tananyag a kampány központi honlapján keresztül is megosztásra került (www.mimoescsipek.hu/pedagogusoknak). A segédanyagot ezidáig már számos óvodai tantestület igényelte és töltötte le, megsokszorozva ezzel a helyben felhasznált használat lehetőségeit.

4. ábra: Zöld Játéktár DVD borító

A Környezetvédelmi Minisztérium Zöld Forrás pályázata 2013-ban tette lehetővé a szintén hiánypótló „Élményösvény” létrejöttét (nyitótábla képe az 5. ábrán található). A gyermekek igényei szerint kialakított természetismereti tanösvény célja a helyi természeti értékek megismertetése és bemutatása kiemelve a növénytani és állattani látnivalókat. A Ferenc hegyen kialakításra került terület óvodás és kisiskolás korosztálynak biztosít élményszerű természetjárást; a pedagógusoknak szemléltetési lehetőséget (www.mimoescsipek.hu/elmenyosveny).

5. ábra: Az Élményösvény nyitótáblája

A tanösvény a területen megtalálható élőlények jellemzőit újszerű, innovatív módon, az élményszerű megismerés módszerével kívánja megismertetni. A gyerekek az interaktív feladatokat magukba foglaló mesekiadvány és az állomások segítségével aktív részeseivé válnak az ismeret begyűjtésének. A bejárás során kiemelt szerepet kap az élményszerű tanulás: nagy hangsúlyt kapnak a képi megjelenítések, és a játékok. Az élménypedagógiai koncepció alapja, hogy az állomások nem passzív információs táblák, hanem többfunkciós játéktérületek - így az azt használó gyerekek passzív szemlélő helyett aktív részeseivé válnak az információszerzésnek. Az egyes állomások kialakításánál kiemelt figyelmet kap a helyi védett értékek bemutatása, de a helyszínhez kapcsolódó információkat a gyerekek nyelvére lefordítva fogalmazzuk meg. Minden állomás az élmények mentén tanít, megmozgatja a túrázó gyerekek fantáziáját, hat az érzékszerveikre és gondolkodásmódjukra. Az Élményösvény 2013 májusában 200 gyermek részvételével került átadásra, a terület azóta jelentősen több családot és óvodai intézményt vonz, több programajánlóban is megjelent (Minimax, Madártávlat – az MME lapja). A családi és iskolai nevelés összhangjának fontossága ismét igazolást nyert, megerősítve a korábbi kutatási eredményeket (Tóth 2006).

Összefoglalás

2010 tavaszán indult, a 2012 nyarán a Gyermekszigeten zárult az Európalánta Egyesület a „Bábozd Zöldre az Otthonod!” című Óvodai Környezeti Nevelési Programja. A program során csaknem 2500 óvodást és 150 óvónőt ért el a környezettudatosságra nevelő bábelőadás, valamint a hozzá kapcsolódó ismeretbővítő programok. A „Bábozd Zöldre az otthonod!” program során az Európalánta Egyesület az óvónőket és a kisgyerekeket ismertette meg a környezettudatos életmód átadásának játékos módszereivel: Mimó és Csipek, csaknem 2500 kisgyerekhez juttatta el saját nyelvén a környezettudatosság üzenetét.

Az óvodai rendezvények legfontosabb eleme a veszprémi Kabóca bábszínházhoz köthető bábművész közreműködésével bemutatott, Gryllus-dalokkal fűszerezett bábelőadás volt. Az ezt kiegészítő környezettudatos játszóház lehetőséget nyújtott a gyerekeknek a problémák személyes megtapasztalására is. A projekt júniusban a budapesti Gyerekszigeten és a Millenáris Fogadóban zárult, ahol az előadás mellett játékokkal, a pályázat eredményéből összeállított kiállítással és még sok meglepetéssel várta Mimó és Csipek a vidéki helyszínekről érkezett gyerekcsoportokat. Valamennyi résztvevő intézmény kisgyermekei a bábos hősöktől hallott ismereteket ezúttal „környezettudatos akadálypályán” használhatta fel, megerősítve a vízvédelemre, szelektív hulladékgyűjtésre és energiatakarékosságra vonatkozó ismereteket.

Az óvónőkkel és az óvodásokkal készült felmérések tapasztalatai alapján egyértelműen látszik, hogy mindkét csoport egyrészt elégedett volt a programmal, másrészt mindkét csoport számára szemléletformáló ereje volt. Az óvónők az együtttanulás hatására nagyobbra értékelik az egyéni felelősség fontosságát a környezet megóvásában. Az óvodások számára a környezettudatos magatartással kapcsolatos összefüggések kikristályosodtak a bábelőadás és a foglalkozások hatására, a bábelőadások után egy hónappal is pontosan emlékeznek a mese részleteire és mondanivalójára.

A program elérte eredetileg kitűzött céljait. A fejlesztési javaslatok közül két konkrét ötlet, a „Zöld Játéktár” és az „Élményösvény” került megvalósításra, ami tovább növelte a program lehetőségeit és potenciálját. Folyamatos nyomonkövetéssel és a visszajelzések integrálásával érhető el a szakmai naprakészség, és ez esetben is kreativitásra és aktivitásra van szükség az erőforrások megfelelő allokációjához és a gazdasági értelemben vett fenntarthatóság megteremtéséhez. A tapasztalatok alapján a folytatásra szakmai és társadalmi igény is mutatkozik, így stratégiai tervekkel kell hosszú távon fenntarthatóvá tenni annak működését és működtetését. Kiváló lehetőség adódik a vállalati szektor közreműködésére, hiszen a program fenntartásában való részvétel a társadalmi felelősségvállalás progresszív formájaként is értelmezhető.

Irodalom

- Balogi A (2012): *Az Európalánta Egyesület „Bábozd Zöldre az Otthonod” Óvodai Környezeti Nevelés Programjának hatásvizsgálata*
- Borzán A. (2010): *A pénzügyi főiskolai, valamint a pénzügy és számvitel alapszakos képzés megítélése a hallgatói vélemények tükrében*, Körös Tanulmányok pp. 6-13., Szent István Egyetem Gazdasági Kar, Békéscsaba
- Breier E (2011): *A környezeti nevelési programok szerepe és hatásossága a hazai fenntartható hulladékgazdálkodási stratégia gyakorlati megvalósításában, egy konkrét példán keresztül*
- Csiszárík-Kocsir Á.- Medve A. (2009): *Beszédes számok – avagy a hazai közoktatás finanszírozási és hatékonysági jellemzői a nemzetközi eredmények tükrében*, Humánpolitikai Szemle, 2009. 5. szám 45.-58. old.

- Csiszárík-Kocsir Á.- Fodor M. (2010): *A magyar közoktatás finanszírozási szerkezete egy országos kvantitatív kutatás tükrében*, Humánpolitikai Szemle, 2010. február, 53.-60. old.
- European Commission : *Tbilisi Declaration*, (1977)
- Fodor M., Szabad K., Szilágyi T.P. (2013): *Az egészségmegőrzés aspektusai: mit gondolnak a hazai fogyasztók az egészségről, az egészséges táplálkozásról és a wellness egészségvédő szerepéről* Élelmiszer, Táplálkozás és Marketing IX. ÉVF. 2/2013. 3-8.p.
- Havas P (2002): *A környezeti nevelés hazai kihívásai és a helyi program elkészítése*
Havas P (2004): *A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata Új Pedagógiai Szemle* 1: 12-25.
- Havas P (2006): *A helyi környezeti nevelési program és a tanulás fejlesztése*
- Horvath H/ Varga/Villányi (2010): *Környezeti nevelés jellemzői a helyi óvodai nevelési programokban és a gyakorlati nevelőmunkában*
- Labanc Gy (1998): *Óvodások környezeti nevelése*
- Reisinger A. (2012): *A társadalmi részvétel a helyi fejlesztési politikában Magyarországon – fókuszban a civil/nonprofit szervezetek*. Civil Szemle, 1. 23–44. o.
- Reisinger A. (2013): *Social responsibility: the case of citizens and civil/nonprofit organisations*. Tér Gazdaság Ember, 3. 75–87. o.
- Szigeti C. (2004): *Externális hatások az oktatásban Szakképzés és életút*, Gödöllő. pp. 69-79.
- Szigeti C. (2005): *Environmental Tax Revenue And Environmental Consciousness In The European Union* *Gazdálkodás* 49: (12) pp. 37-40.
- Tóth G. (2001): *Környezeti teljesítményértékelés*. Budapest, KÖVET.
- Tóth G. (2004): *Megtakarítások a hulladék csökkentésével*, in: Csevár Antal (szerk.): *Hulladékgazdálkodási tanácsadó*, Verlag Dashöfer, Budapest, 5.3 1-18. o.
- Tóth G. (2006): *Másért vállalkozó – Család vagy Iskola?*, *Lépések*, 11. évf. 1. szám (27), 2006. tavasz, 1, 4-5. o.
- United Nations General Assembly (2002) : *Decade for Education of Sustainability*
- Varga A (2004): *A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai*, Budapest
- Varga A (2006): *Tanulás a fenntarthatóságért*
- Victor A, Vásárhelyi T. (1998): *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia*
- Winter G, Tóth G (szerk.) (1997): *Zölden és nyereségesen: Útmutató a környezettudatos vállalatirányításhoz*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.